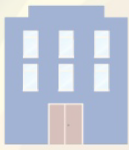

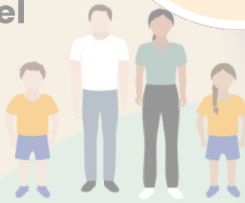
JEUGD VISIE

Spel

School

Gezin

Kinderopvang

Kind

Grotere
familie

Vrienden

Wetten

Jeugd
gezondheidszorg

Werk ouders

Pedagogische basis in de praktijk

Pedagogische basis in de praktijk

De 'pedagogische basis' lijkt het ei van Columbus. In de zoektocht naar oplossingen voor de explosieve vraag naar jeugdhulp duikt deze term steeds vaker op¹. Maar hoe ga je daar mee aan de slag? En is het wel het ei van Columbus? De proof of the pudding is in de praktijk. Daar is Jeugdvisie samen met scholen en gemeenten dagelijks mee bezig.

Een tegengesteld belang

De vraag van onderwijs aan Jeugdvisie begint vaak ongeveer zo: help ons om jeugdhulp sneller/effectiever in te zetten!

En tegelijkertijd vragen gemeenten: help ons om de vraag naar jeugdhulp te verminderen! Twee vragen die kunnen schuren. Voor je het weet staan scholen en gemeenten tegenover elkaar. En toch is een gezamenlijk antwoord mogelijk. Daarvoor is een verschuiving van focus nodig: van vraaggericht werken naar een verbinding met verhalen, van verantwoording afleggen naar verantwoordelijkheid nemen.

Scholen en de vraag van ouders

Eerst even over dat vraaggericht werken. Ouders kunnen vragen om jeugdhulp. En ze krijgen die als dat volgens een deskundige nodig is. Wat scholen meestal doen is ouders zo goed en overtuigend mogelijk verwijzen. Ze gaan in gesprek met ouders over de noodzaak: benoemen wat niet goed gaat, diagnoses, psychologiseren, het probleem nog iets duidelijker beschrijven. Het gebeurt allemaal. En vervolgens is het aan ouders om ook écht die vraag te gaan stellen. Dat gebeurt niet altijd: ouders herkennen de problemen niet of spreken de taal niet, mijden de zorg of haken af. Weer andere ouders nemen juist de snelste route, om de gemeente te mijden, via de huisarts. Ouders die uiteindelijk hulp krijgen, zijn dus niet altijd de ouders van kinderen die het hardst nodig hebben. Het is een moeizame zoektocht door een grijs en moerassig gebied, waarin het kind als eerste verzuipt. De school voelt de druk verder oplopen. Dus vragen scholen: help ons om jeugdhulp sneller in te zetten. Dit leidt wisselend tot succes (Ledoux, 2020)².

Gemeenten en de vraag van ouders

Gemeenten worstelen ondertussen met de vele hulpvragen vanuit de toegang, onderwijs en huisartsen. De vragen ervaart men als te veel, te snel en vaak ook te directief. En dat kan leiden tot ellenlange wachtlijsten, tot zelfs achttien maanden³. Gemeenten vragen zich af of dat niet anders kan: kunnen scholen de gewenste ondersteuning niet zelf bieden: er moet toch passend onderwijs zijn? Dit leidt tot checklists voor onderwijs en zorg: wie moet wat doen? En het antwoord daarop is in de praktijk moeilijk te vinden (Bakker, W., Van Biemen, T., Blokzijl, L., Castelijns, E. & Van der Mark, E., 2019).

1 <https://open.overheid.nl/documenten/749943b7-18be-4b0d-9dd7-7a8f33b9b084/file>

2 Jeugdvisie publiceerde een handreiking waarin staat beschreven hoe school, ouders en gemeente samen een plan kunnen maken om tot snelle start van ondersteuning te komen: <https://jeugdvisie.nl/wp-content/uploads/2023/09/op-weg-word.pdf>

3 <https://purmerend.nl/actueel/meer-nieuws/extra-personeel-loket-jeugd-hard-nodig-voor-kinderen-op-de-wachtlijst>

Ook is er een roep om opvoedvragen te 'normaliseren': opvoedvragen horen er nu eenmaal bij, jeugdhulp kan niet op alles een antwoord geven. Gemeenten kijken reikhalzend uit naar de 'inperking van de reikwijdte van de jeugdhulpplicht' als instrument om de inzet van jeugdhulp te verminderen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022). Dat is begrijpelijk, maar de vraag is hoe.

Samen: een andere focus

Het is in ieder geval duidelijk dat zowel onderwijs als gemeenten worstelen met degenen die de vraag wél of níet stellen. En de focus daarop leidt tot tegenstellingen tussen onderwijs en gemeenten.

Het is mooi is om te zien wat er gebeurt als scholen en gemeenten elkaar vasthouden en de focus verschuiven: minder gericht op de verantwoordelijkheid van ouders om wel of niet om hulp te vragen bij ervaren problemen. Méér gericht op een gezamenlijke vraag van onderwijs en gemeente die ze ook samen kunnen beantwoorden: Wat kunnen wij doen om ervoor te zorgen dat het beter gaat met jeugdigen, op de scholen, in de wijken? Termen als 'pedagogisch klimaat' en 'pedagogische basis' verschijnen dan op het toneel (VNG, PO-Raad, VO-Raad, BMO, MBO Raad, 2022).

Verantwoordelijkheid van onderwijs

Scholen die serieus aan de slag gaan met het pedagogisch klimaat zien allereerst een andere taak voor zichzelf, ze nemen verantwoordelijkheid voor het ontstaan van de vele hulpvragen. De zorgcoördinator of ib'er is niet langer de gids die ouders door het moeras moet zien te loodsen. Deze krijgt als opdracht om eens kritisch te kijken naar de rode draden in de ondersteuningsbehoeftes en problemen van jongeren. Wat vraagt het van de school om de opvoedopgave op te pakken gegeven de variatie aan ondersteuningsbehoeftes. Voor een deel zal het gaan om 'normale' vragen bij de ontwikkeling, voor een deel om 'bovengebruikelijke' ondersteuningsbehoeftes. Wat kan de school anders doen om ook daar goed mee om te gaan? Mentoren krijgen een andere rol met meer aandacht voor mentaal welbevinden en identiteitsontwikkeling van leerlingen. Steeds meer scholen willen een omgeving creëren waarin leerlingen het leven leren. En die leerlingen zijn divers, met allerlei vragen en uitdagingen op het gebied van cognitie, persoonsvorming en socialisatie⁴⁵. Oftewel, de school gaat werken aan een inclusieve leeromgeving en constateert dat dit om multidisciplinaire expertise vraagt (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2023). Deze scholen komen vervolgens tot een andere samenwerking met de gemeente: Hoe kunnen we sámen verantwoordelijkheid nemen en het aanbod meer logisch en anders aansluiten op wat nodig is op school? En wel zo dat het met álle leerlingen beter gaat.

Verantwoordelijkheid van gemeenten

Deze vraag doet een beroep op een taak van gemeenten die veel meer aandacht verdient: publieke gezondheid, welzijnswerk, jongerenwerk, maatschappelijke werk. De data over welzijn van jeugd (Jeugdmonitor) bieden al jaren waardevolle input, maar deze komen ook echt op tafel. En er ontstaat gezamenlijk zicht op rode draden. Scholen en gemeenten constateren dat leerlingen vooral worstelen met (bijvoorbeeld) hun mentale ontwikkeling, problemen thuis en in de vrije tijd, prestatiedruk, pestgedrag, te veel social media gebruik (Stevens, et al., 2020). De data en bijbehorende verhalen laten zien waar de leerlingpopulatie bij is gebaat. De kennis over beschermende factoren bieden aanknopingspunten om tot concrete activiteiten te komen⁶:

4 Artikel 26, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

5 <https://www.amsterdamuas.com/binaries/content/assets/subsites/kc-oo/pdfs-bijlagen-bij-publicaties/de-kernopgaven-van-de-lerarenopleidingen-20151110-def2.pdf>

6 <https://www.nji.nl/pedagogische-basis/positieve-ontwikkeling#top-10-beschermende-factoren>

- Een coach ('juf') die beschikbaar is op scholen;
- Een SMW'er/brugfunctionaris die meer beschikbaar is voor ouders (in plaats van het regelen van verwijzingen naar het wijkteam);
- Jongerenwerkers die met jongeren op een zitzak in de aula hangen, zodat ze niet drillrappend op straat rondhangen;
- Een 'sociaal-emotionele' leerlijn door de leerjaren heen met behulp van de preventieve gezondheidsactiviteiten van de Jeugdgezondheidszorg/GGD;
- Een programma om jongeren kennis te laten maken met mogelijkheden voor sport en vrije tijd.

Oftewel, een zoektocht start om een omslag te maken van dertig individuele jeugdhulptrajecten naar een sterke sociale en pedagogische basis waarin er ook beschikbaarheid is van andere expertise op scholen en in de wijk/gemeente.

Samen aan zet

Het 'IJslandse model' dient hierin als voorbeeld voor zowel onderwijs als gemeenten. In dit model werken partners samen aan een kansrijke omgeving⁷. En scholen en gemeenten ontdekken dan dat jeugdhulp in zijn huidige vorm niet is wat nodig is. Er ontstaat een meer harmonieuze manier van samenwerken:

- niet naast of tegenover elkaar, discussiërend over de hulpvraag van ouders, maar met elkaar, voor alle leerlingen en ouders (met de ouderraad, leerlingraad en medezeggenschapsraad);
- niet gefocust op 'zo snel mogelijk' (scholen) of zo min mogelijk vragen van ouders (gemeenten), maar samen gefocust op het versterken van de context, versterkende en beschermende factoren (NJI, 2023);
- niet als reactie op problemen, maar om samen verantwoordelijkheid te nemen om mooie ontwikkelomgevingen te creëren.

Men leert elkaars taken kennen, elkaars taal spreken en vanuit een gedeelde visie werken (Grinten, van der, M.; Walraven, M.; Kooij, D, Bomhof, Smeets, E., Ledoux, G. & Waslander, S, 2018).

De aanknopingspunten

De Hervormingsagenda en Werkagenda Inclusiever Onderwijs zitten goede aanknopingspunten:

- Een omslag van licht ambulante interventies naar vrij toegankelijk aanbod;
- Versterking van de pedagogische basis zodat het aantal hulpvragen vermindert;
- Jeugdhulp verbinden aan aanpalende domeinen, collectief bekostigd.

In de praktijk best ingewikkelde opgaven. Ze vereisen een andere manier van financieren: van individueel (met de zogenaamde pxq bekostiging) naar zogenaamde beschikbaarheidsfinanciering. Van aanbesteden naar subsidiëren, maar dus ook minder te controleren en moeilijker te verantwoorden. Want hoe bepaal je hoeveel jongerenwerkers je nodig hebt? Het is bovendien veel lastiger om te bedenken wat je voortaan wél gaat doen (zeker als er een bezuinigingsopgave ligt) dan om te bedenken wat je niet gaat doen (reikwijdte bepalen). Zeker als bij die vraag minimaal twee verschillende afdelingen zijn betrokken (jeugd en onderwijs). En toch is dit wat in de praktijk nodig is. Omdat de opgave lastig is, is een sterke overtuiging nodig. En hoewel mensen vragen om data, geloven ze in verhalen (dank Jitske Kramer voor deze mooie quote!). Dus je moet behalve data ook een goed verhaal hebben en daarin geloven.

⁷ <https://www.nji.nl/impact-maken-met-jeugd beleid/opgroeien-in- een-kansrijke-omgeving>

Het goede verhaal

Dat goede verhaal vinden ze als ze samen op zoek gaan waar die mentale problemen, prestatiedruk vandaan komen. Zijn het de ouders en kinderen die te snel om hulp vragen of zijn het de omstandigheden die zorgen dat die vragen ontstaan. Zijn de kinderen niet weerbaar of vragen we te veel? Een blik met de juiste bril is nodig. Dat geldt bijvoorbeeld voor die zogenaamde 'afbakening van de jeugdhulpplicht'. Deze kan nog wel eens tot een verschillende uitleg leiden, afhankelijk van hoe je ernaar kijkt: vanuit een financieel perspectief, of vanuit de inhoud en het verhaal van ouders en kinderen.

Een medewerker betrokken bij de inkoop van jeugdhulp legt de focus vaker op dat wat er níet meer gedaan moet worden (jeugdhulp bekostigen), terwijl een medewerker betrokken bij sport, welzijn of jongerenwerk juist daarin een oproep ziet voor het versterken van de pedagogische basis. Het kan allebei, maar daarvoor is een afbakening én een verschuiving nodig binnen de jeugdwet. De jeugdwet is namelijk breder dan alleen jeugdhulp. Daarmee blijft de gemeente dus aan zet om die pedagogische basis te versterken, aanvullend op wat burgers, zelforganisaties, sportverenigingen, onderwijs en kinderopvang doen. Zeker als de Wet Publieke Gezondheid (ja, die is er ook nog) erbij komt. Of, zoals de adviescommissie Van Ark stelde (vrij vertaald): Wie de Hervormingsagenda vooral ziet als een poging om de markt om de individuele jeugdzorg te beperken en reguleren heeft een te beperkte focus. Bronfenbrenner zou misschien gezegd hebben: focus minder op het reguleren van aanbod voor het individuele kind, en focus meer op de pedagogische taak van gemeenten om verschillende contexten te verstevigen⁸.

Er is dus een verschuiving nodig waarbij de gemeente minder optreedt als marktmeester van het jeugdhulpaanbod voor de eventuele hulpvragende ouder en meer optreedt als pedagogisch mede-verantwoordelijke voor alle kinderen (of hun ouders nu om hulp vragen of niet).

Een brede en bestaande verantwoordelijkheid

En daarmee is het werken aan de pedagogische basis dus geen ei van columbus. Dit staat sinds 2015 gewoon in de jeugdwet: gemeenten moeten zorgdragen voor een goed pedagogisch klimaat in scholen, kinderopvang en wijken. En tenslotte..... het is ook geen taak exclusief voor onderwijs en afdelingen jeugd van gemeenten. Nog even met Bronfenbrenner in gedachten: er zijn zoveel meer factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen: wetgeving, cultuur, arbeidsvoorwaarden, ruimtelijke ordening. In een willekeurige gemeente kan dat betekenen dat het drie afdelingen betreft, met drie wethouders en besluitvormingsroutes. Een echte omslag begint daarom met een integrale visie op jeugd. Liefst zelfs een brede visie op het sociale domein. Al het beleid en overheidshandelen getoetst moeten worden op de effecten daarvan op kinderen. Het blijft toch waar.....it takes a village to raise a child.

Geciteerde werken

Bakker, W., Van Biemen, T., Blokzijl, L., Castelijns, E. & Van der Mark, E. (2019). Inzicht in zorg in onderwijstijd. Onderzoek naar de organisatie en financiering van ondersteuning in het gespecialiseerd (voortgezet) onderwijs. Utrecht: Berenschot.

Ledoux, G. &. (2020). Evaluatie passend onderwijs, Eindrapport mei 2020. Amsterdam/Tilburg/Nijmegen: Kohnstamm Instituut/ TIAS School for Business and Society/KBA Nijmegen.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. (2023). Beleidskader voor de inclusieve leeromgeving.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2022). Hervormingen jeugdzorg. NJI. (2023). De waarde van de pedagogische basis. Utrecht.

Stevens, G., Pieper, I., Lammers, J., Boer, M., Kleinjan, M., Rombouts, M., & Van de Klundert, N. (2020). Geluk onder Druk? Den Haag: Unicef.

VNG, PO-Raad, VO-Raad, BMO, MBO Raad. (2022). Een stevige basis door krachtige samenwerking.